

Keskkonnaministri käskkirja
„Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundliku ala tegevuskava 2021–2024
kehtestamine“ eelnõu ja tegevuskava
SISUKOKKUVÕTE

1. Sissejuhatus

Eelnõukohase käskkirjaga kehtestatakse Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundliku ala tegevuskava aastateks 2021–2024 (edaspidi *tegevuskava*).

Tegevuskava nõue tuleb nitraadidirektiivist¹, mis kohustab liikmesriike koostama nitraadireostuse suhtes tundlikke alasid hõlmavaid tegevuskavu, et vältida või vähendada seal vee saastumist põllumajandustootmise käigus. Tegevuskava tuleb üle vaadata vähemalt üks kord nelja aasta järel.

Veeseaduse (edaspidi *VeeS*) § 37 lõike 1 kohaselt on nitraaditundlik selline ala, kus põllumajanduslik tegevus on põhjustanud või võib põhjustada põhjavees nitraatioonisalduse, mis ületab 50 mg/l, või kus põllumajanduslik tegevus on põhjustanud veekogu eutrofeerumise või eutrofeerumisohu (edaspidi *NTA*).

Nitraadireostuse suhtes tundliku intensiivse põllumajandustootmisega piirkond määratakse NTA-ks ja kehtestatakse põllumajandusliku tegevuse piirangud, et tagada tõhusam põhja- ja pinnavee kaitse. Piirangud on sätestatud VeeS §-s 168. NTA-le koostatakse tegevuskava, milles kavandatakse meetmed põllumajandustootmisest tuleneva keskkonnariski vähendamiseks. NTA koostamist ja rakendamist reguleerivad VeeS § 45 ja §-d 50–52. Meetmete kavandamisel lähtutakse nitraadidirektiivi III lisast ja hea põllumajandustava põhimõtetest.

NTA-l rakendatud veekaitsemeetmete tõhusust hinnatakse pinna- ja põhjavee seireprogrammi käigus. Seiretulemuste alusel korrigeeritakse vajaduse korral NTA-l kehtivaid kitsendusi ja kohustusi.

Pandivere ja Adavere-Põltsamaa NTA tegevuskava aastateks 2021–2024 eelnõu koostamisel tugineti eelmiste perioodide (aastate 2012–2015 ja 2016–2020) tegevuskavade elluviimise kogemusele ning neil aastail tehtud uurimistööde ning seire tulemustele.

Eelnõukohane keskkonnaministri käskkiri koosneb kahest punktist:

1. Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundliku ala tegevuskava aastateks 2021–2024 kehtestamine;
2. tegevuskava avaldamise viide.

Tegevuskava eelnõu on ette valmistanud Maves OÜ keskkonnaekspert Karl Kupits ja Keskkonnaministeeriumi veeosakonna nõunik Ann Riisenberg (tel 626 2828, ann.riisenberg@envir.ee). Keskkonnaministri käskkirja eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaministeeriumi õigusosakonna nõunik Elina Lehestik (tel 626 2904, elina.lehestik@envir.ee).

¹ Euroopa nõukogu direktiiv 91/676/EMÜ veekogude kaitsmise kohta põllumajandusest lähtuva nitraadireostuse eest (EÜT L 375, 31.12.1991, lk 1–8).

2. Tegevuskava eesmärk

NTA tegevuskava toetab veemajanduskavades püstitatud eesmärkide saavutamist elanike joogiveega varustamisel ning pinna- ja põhjaveekogumite hea seisundi säilitamisel või saavutamisel.

Euroopa Liidu veepoliitika raamdirektiivi² kohaselt tuleb pinna ja põhjavee hea seisund saavutada 2027. aastaks. Eesti Geoloogiateenistus hindas 2020. aastal põhjaveekogumite seisundi hindamisel Pandivere ja Adavere-Põltsamaa NTA ühe maapinnalähedase põhjaveekogumi (Siluri-Ordoviitsiumi Pandivere põhjaveekogum nr 15) seisundi halvaks. Hinnangu põhjuseks on lämmastikuühendite sisalduse kasv viimasel aastakümnel. 2019. a pinnaveekogumite seisundi vahetunnangu kohaselt on Eesti 744 pinnaveekogumist veidi üle poole (55%) heas seisundis, kolmandik (31%) kesises seisundis, 14% halvas seisundis ning alla 1% kas väga heas või väga halvas seisundis. Tegevuskava koostamisel on seda arvestatud ja kavandatud on lisameetmeid.

Tegevuskava koostamisel tuleb arvestada ka põhjaveedirektiivis³ sätestatud joogiveehaarete põhjavee kaitse nõudeid, et vältida vee kvaliteedi halvenemist. Põhjaveedirektiivi preambuli lõige 9 annab selge suunise veemajanduse ja põllumajanduse huvide sidumiseks: „Mõnes piirkonnas tuleb põhjavee kaitsmiseks teha muudatusi põllumajandus- või metsanduspraktikas, millega võib kaasnedä ettevõtjate sissetuleku vähenemine.“

Põhjaveedirektiivi kohaselt tuleb tegevuskavas ette näha põllumajandustootmisele täiendavad kitsendused või kompensatsioonimehhanismid põhjaveemaardlate alal ja veehaarete ümbruses, kui seire näitab nitraatioonisalduse kasvutendentsi põhjavees ja tagasipöördepunkti, 40 mg/l /NO₃ ületamist. Samuti tuleb tagada hajaasustuse elanikele tervisele ohutu joogivesi.

Tegevuskavas nähakse ette meetmed, mis eespool nimetatud eesmärkide saavutamisele kaasa aitavad. Tegevuskava täitmine peab looma eeldused veekeskkonda säästva põllumajandustootmise arenguks, pinna- ja põhjavee hea seisundi säilitamiseks või saavutamiseks ning elanikkonnale kvaliteetse joogivee tagamiseks.

3. Tegevuskava sisu

Pandivere ja Adavere-Põltsamaa NTA tegevuskava aastateks 2021–2024 on esitatud eelnõukohase käskkirja lisana.

Tegevuskava sissejuhatavas osas on ülevaade tegevuskava koostamise vajadusest, NTA tegevuskava rakendamise eri perioodidel maakasutuses ja põllumajandustootmises toimunud muutustest. Samuti võrreldakse NTA pinna- ja põhjavee nitraatioonide sisaldust Eesti teiste piirkondade näitajatega ning selle muutust ajas. Esile on toodud taimekaitsevahendite jääkide sisaldus pinna- ja põhjavees.

Lisaks on esitatud ülevaade veeseaduse ja nitraadidirektiivi sätetest, millest on tegevuskava koostamisel lähtutud.

Teine peatükk käsitleb tegevuskava eesmärke ja nende saavutamiseks rakendatavaid meetmeid, mida täpsustatakse alapunktides.

Tegevuskaval on neli eesmärki:

1. aidata kaasa elanikele tervisele ohutu joogivee tagamisele;

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2000/60/EÜ, millega kehtestatakse ühenduse veepoliitika alane tegevusraamistik (EÜT L 327, 22.12.2000, lk 1–73).

³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2006/118/EÜ, mis käsitleb põhjavee kaitset reostuse ja seisundi halvenemise eest (ELT L 372, 27.12.2006, lk 19–31).

2. tõhustada põllumajandustootmise veekaitse-õuetele vastavust ja keskkonnahoidlike võtete kasutamist ning parandada asjakohase info kättesaadavust;
3. täpsustada põllumajandusest tuleneva reostuskoormuse andmeid, et võimaldada järgmistel perioodidel meetmeid täpsemalt planeerida;
4. tõhustada tootjate teadlikkust ja kontrolli.

Peatükk on tegevuskava eesmärkidest lähtudes jaotatud alapeatükkideks. Konkreetsete tegevused iga püstitatud eesmärgi saavutamiseks on kirjeldatud meetmete kaupa koos oodatava tulemuse ja täitmise tähtajaga.

Esimeses alapeatükis on käsitletud hajaasustusaladel tervisele ohutu joogivee tagamise eesmärgi saavutamiseks kavandatud meetmeid, sealhulgas meetmeid joogivee kvaliteedi seireks ja vajaduse korral ka uute kaevude rajamiseks.

Teises alapeatükis käsitletakse meetmeid põllumajandustootmises uute keskkonnahoidlike tehnoloogiate rakendamiseks.

Kolmandas alapeatükis kirjeldatakse vajalike uuringute ja seirete korraldamist ning leevendusmeetmeid.

Neljandas alapeatükis käsitletakse meetmeid põllumajandustootjate ja konsulentide teadlikkuse suurendamiseks keskkonna- ja veekaitsest. Keskkonnaameti järelevalve suutlikkuse suurendamiseks on tegevuskava meetmetabelis 4 ette nähtud nutikate kontrollivõimaluste laiendamise uuring.

Tegevuskava punktis 3 on tegevuskava maksumuse prognoos. Eelnõu kohaselt on tegevuskava kogumaksumus 900 000 eurot. Eelarve ei sisalda ÜPP meetmetest planeeritud summasid ega teisi EL-ist taotletavaid toetusi. Prognoositavad kulud sisaldavad ka omaosalust, kui see on ette nähtud. Tegevuskavas riigiasutustele ettenähtud administratiivne töö lisakulu kaasa ei too, sest seda tehakse tööülesannete raames.

Tegevuskava punktis 4 kajastatakse tegevuskava rakendamisega seonduvaid küsimusi. Eelnõu kohaselt korraldab tegevuskava elluviimist Keskkonnaministeerium koostöös Maaeluministeeriumiga, kaasates nii allasutusi (Põllumajandusuuringute Keskus, Keskkonnaamet, Põllumajandusamet) kui ka ühiskondlike organisatsioonide, teadlaste ja asjast huvitatud isikute esindajaid. Joogivee kvaliteedi küsimuste lahendamisele kaasatakse Sotsiaalministeerium ning Terviseamet.

Huvigruppide kaasamiseks on loodud keskkonnaministri käskkirjaga põllumajanduse veekaitse töörühm, kellel on peamiselt koordineeriv ja nõuandev roll.

Nitraadidirektiivi artikli 10 nõuete kohaselt esitavad kõik liikmesriigid iga nelja aasta järel Euroopa Komisjonile NTA tegevuskava täitmise aruande ühtse aruande esitamise juhendi järgi.

Tegevuskava punkt 5 selgitab tegevuskava täitmise hindamise kriteeriume. NTA tegevuskava täitmist hindab ja analüüsib põllumajanduse veekaitse töörühm, võttes aluseks hindamiskriteeriumid, mis tulevad peamiselt VeeS-ist ja selle alamaktidest. Tegevuskava meetmete täitmise indikaatorid on esitatud meetmete kirjelduste tabelites.

Perioodi 2021–2024 tegevuskava on edukas, kui põhjavee seirepunktides ei ole nitraadisaldus suurenenud ning NTA-l olevate pinnaveekogumite füüsikalise-keemilised näitajad vastavad heale seisundiklassile.

Tegevuskava lisad:

LISA 1. Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030 nitraadisisaldust käsitlevad veekaitset puudutavad eesmärgid ja mõõdikud

LISA 2. ÜPP strateegiakavas aastateks 2021–2027 kavandatud veekaitsega seotud sekkumised ja tingimused (2020. a suve seisuga)

LISA 3. Tegevuskava seosed teiste strateegiliste dokumentidega

LISA 4. Põllumajandustootjate koolituskava

LISA 5. Kaasatud ministriumid ja asjaomased asutused

4. Tegevuskava vastavus Euroopa Liidu õigusele

Pandivere ja Adavere-Põltsamaa nitraaditundliku ala tegevuskava aastateks 2021–2024 on kooskõlas nitraadidirektiivi ja põhjaveedirektiiviga.

5. Tegevuskava mõju

Tegevuskava sisaldab tegevusi, mida asjasse puutuvad isikud peavad järgima, et parandada veekogude seisundit ja hoida ära vee seisundi halvenemine. Kavandatud meetmed tuginevad seadustes ja määrustes sätestatud nõuetele. Seega ei kehtestata tegevuskavaga uusi nõudeid.

Tegevuskava on olemuselt riigi planeerimisdokument, millest ei tulene vahetult kohustusi eraisikutele ega kohalikele omavalitsusele. Selleks, et seda planeerimisdokumenti rakendada, peab kohaldama õigustloovat akti (seadust ja/või määrust). Tegevuskavas ette nähtud tegevused on seotud VeeS ja selle alamaktides (eelkõige NTA määruhes) sätestatud nõuetega.

6. Tegevuskava rakendamisega seotud kulud ja nende rahastamine

Tegevuskava rakendamise maksumus aastatel 2021–2024 on hinnanguliselt 900 000 eurot. Sellest põllumajandustootmise mõju uuringute ja seire korraldamise maksumus on orienteerivalt 642 979 eurot, hajaasustusaladel tervisele ohutu joogivee tagamise maksumus 90 000 eurot, põllumajanduses keskkonnasäästlike tehnoloogiate rakendamise maksumus 115 000 eurot ning teadlikkuse suurendamise ja kontrolli tõhustamise maksumus 40 000 eurot. Meetmeid rahastatakse sõltuvalt nende olemusest kas Keskkonnaministriumile või Maaeluministriumile eelarvest. Tegevuskavas kajastatud hajaasustusaladel tervisele ohutu joogivee tagamise ja põllumajanduses keskkonnasäästlike tehnoloogiate rakendamise meetmeid rahastatakse esitatud taotluste põhjal kas hajaasustuse programmi, Eesti Maaelu Arengukava või ÜPP strateegiakava vahenditest. Viimaste puhul kaasneb sõltuvalt taotletava toetuse liigist kas isiku või kohaliku omavalitsuse kaas- või omafinantseeringu nõue.

7. Tegevuskava kooskõlastamine ja avalik konsultatsioon

Tegevuskava esitakse kooskõlastamiseks Maaeluministriumile, Sotsiaalministriumile, Siseministriumile ja Rahandusministriumile eelnõude infosüsteemis.

Tegevuskava esitatakse arvamuste ja ettepanekute avaldamiseks keskkonnaministri 07.05.2020. a käskkirjaga nr 221 moodustatud põllumajanduse veekaitse töögrupile, kuhu kuuluvad Keskkonnaameti, Maaeluministriumile, Põllumajandusuuringute Keskuse, Põllumajandusameti, Eestimaa Talupidajate Keskkliidu, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja, Põllumeeste ühistu KEVILI, Järva Vallavalitsuse, Põltsamaa Vallavalitsuse, Lääne-Viru Omavalitsuste Liidu, Maaelu Edendamise Sihtasutuse, Eesti Keskkonnaühenduste Koja, Jõgevamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskuse esindajad. Samuti saadetakse tegevuskava arvamuse avaldamiseks järgmistele NTA-l paiknevatele

omavalitsustele: Jõgeva, Vinni, Tapa, Rakvere, Kadrina, Väike-Maarja Vallavalitsus ja Rakvere Linnavalitsus.